

TRUUS STERN-VAN ZUIDEN

HERINNERINGEN AAN OORLOG EN ONDERDUIK

©Albert Metselaar, 2018 albertmetselaar@home.nl

Truus Stern van Zuiden, bij de presentatie van haar boek.

Zaterdag de 7^e april 2018 verscheen het boek met herinneringen van Truus Stern-Van Zuiden, een gewone jonge vrouw uit Hoogeveen, die een totaal ongewoon leven kreeg, toen ze in 1942 moest onderduiken. Haar herinneringen zijn inmiddels uitgegeven in boekvorm. Op de foto's Truus en Wendy Geuwerink, die als 'ghostwriter' de herinneringen vastlegde. Een verkorte versie van de herinneringen is door Truus jaren achtereen meegenomen naar lezingen. De tekst mocht gebruikt worden voor educatieve doeleinden. Truus Stern-van Zuiden vertelde:

“In de oorlog was mijn naam Janna Maria Stürm. Toen de oorlog uitbrak was ik 14 jaar. We hadden een fijn gezin, vader, moeder, mijn broer en ik. Mijn vader werkte hard in zijn koosjere slagerij en mijn moeder deed de boekhouding. Mijn broer en ik gingen naar school en hadden een onbezorgd leventje. Het ontbrak ons aan niets. Wat waren wij gelukkig. Totdat de oorlog kwam. Het kwam als een boze droom, een droom die ik nooit zal vergeten. Duitsers namen bezig van Nederland. Vanaf dat moment was er geen enkel geluk meer in ons leven. We hoorden van een joodse vriendin uit Duitsland over kampen in Duitsland en het onmogelijke bestaan voor joden daar. Wat hing ons boven het hoofd in Nederland?

In 1942 moesten alle joden zich melden, twee keer per dag. Hoogeveen, waar wij woonden, was één van de eerste plaatsen waar dit gebeurde. Mijn vader moest dan 's morgens en op het eind van de middag bij Café Fieten zijn (nu het Schippershuus). Daar zat een apart kamertje, nu rechts van de deur als je via de zijkant naar binnenkomt. Achter een bureau zaten een Duitser en een Nederlander, later directeur van de ijsshal in Assen. Mijn vader voelde aan dat er wat ging gebeuren. Zo kwam ik er bijvoorbeeld achter dat hij een pot leverpastei in zijn zak had gestoken. Als hij dan weggevoerd zou worden, na een dagelijkse melding, zou hij toch

nog wat te eten hebben. De laatste melding was zo gesteld, dat de joodse mensen voor 18.00 uur weer thuis konden zijn. Daarna mochten ze niet meer buiten komen. Onze radio moesten wij inleveren en ook onze fietsen. Steeds meer namen ze ons af. We kregen een gele ster met "Jood" erop. Die moesten we zichtbaar op onze kleding dragen, zodat iedereen ons kon herkennen. We mochten maar bepaalde uren op straat lopen en ook de omgang met niet-joodse mensen werd ons verboden. Ook mochten wij niet meer naar school.

Het dienstmeisje werd met een vriendje betrapt op haar kamer. Ze nam wraak. Het dienstmeisje heeft het rattenvergif gepakt, heeft het in het zout gedaan, erdoor gemengd, en 's zondagsmorgens zitten we aan de tafel, beginnen te eten, het ei met zout, en we werden vergiftigd. We werden blauw. Mijn moeder die zag dat. Ze was blaaspatiënt en nam nooit zout. We zijn net op het nippertje gered. Het dienstmeisje werd opgepakt, is de gevangenis in gegaan, maar haar vader was bij de NSB. Hij kwam ons bedreigen. Hij zou ons wel eens even pakken.

De slagerij van Isaak van Zuiden, nu deel van het gebouw van de HEMA.

Op een dag kwamen er twee landwachters in onze zaak en brulden dat we de zaak moesten sluiten. Ze schreven alles op wat in de zaak aanwezig was. Na een tijdje

kreeg mijn vader een oproep om naar een kamp te gaan, ergens in Drenthe. Hij zou daar moeten werken. Mijn vader is gegaan. Ik zie hem nog de lange gang uitlopen, na ons gekust te hebben. Een hand ging omhoog, een laatste blik. "Dag lieve kinderen!" Ik heb hem nooit terug gezien. Mijn moeder sprak de woorden uit: "Mijn kinderen krijgen ze nooit!". Wij gaan onderduiken. De kleding van mijn vader, het kristal dat we in huis hadden, nog wat zilverwerk, het werd allemaal stiekem overgebracht naar bekenden, die we vertrouwden, en die erop zouden passen. Mijn moeder liet toen heel snel mijn broer onderduiken in Den Haag en wij gingen enkele weken later, augustus 1942. Geholpen door iemand zijn wij gevlucht. We liepen achter hem aan met de ster op naar de niet-joodse begraafplaats, waar een man met twee fietsen ons op stond te wachten. Het leek alsof we aan de wandel waren.

Onderweg riep een joodse man nog tegen ons dat we op moesten passen, want we mochten niet buiten de kom komen. Nee, we gingen alleen maar een rondje rond de begraafplaats lopen. Tussen de grafstenen deden we onze ster af en even later waren we op weg

naar Meppel, op de fiets. Een heel raar gevoel, nu zonder ster op, en we hadden nog geen vals persoonsbewijs. In Meppel namen wij de trein naar Den Haag. Onze helper haalde ons van het station en bracht ons naar zijn ouders, waar mijn broer ook was. We kregen twee slaapkamers en we aten bij de familie. Lieve mensen, die uit Zeeland kwamen, en een groentezaakje hadden aan de overzijde van het huis.

Opgesloten op de bovenverdieping zagen we op een dag door het raam hoe mensen, joodse mensen, door landwachters werden weggehaald. Onschuldige mensen met kinderen werden zomaar uit hun huis gehaald. Onmogelijk om dit te begrijpen. Dagen was ik daar ziek van. Hoelang zou de oorlog duren en zouden wij het overleven? Na enkele maanden kwam de schoondochter van de familie langs. Zij was fout. Ze kwam ons bedreigen en toen moesten wij vluchten. Mijn moeder en broer werden naar Amsterdam gebracht en ik bleef in Den Haag. Voor het eerst helemaal alleen. Ik kwam bij een lieve familie, die een klein zoontje hadden, en die al snel tegen de bakker riep: "We hebben een meisje in huis!" Toen moest ik de hele dag op mijn slaapkamertje blijven, met de gordijnen dicht. 's Avonds als het kind naar bed was, mocht ik naar de kamer komen.

Wat was ik eenzaam en wat verlangde ik naar mijn moeder, maar ik moest flink zijn natuurlijk. Toen de dochter van de familie langs kwam (de familie waar ik met mijn broer en moeder zat), zei ze: "Ik neem je mee en breng je weer naar mijn ouders. Je ziet wit en je bent afgefallen". Maar weer kwam de schoondochter die fout was kijken, en zei: "Ik neem je mee naar een bureau waar ze wel weten wat ze met joodse meisjes moeten doen. Eén van de familie bracht mij toen snel naar mijn moeder en broer in Amsterdam. We kregen daar van de verzetsmensen een vals persoonsbewijs. Dat voelde goed. Ik was weer iemand.

In Amsterdam, waar we zaten op de Stadhouderskade, waren regelmatig huiszoekingen. Soms overdag, maar ook vaak 's nachts. Snel moesten we dan ons bed maken, aankleden, de trap af en naar de tuin, waar mijn broer en ik over een schutting klommen en onze moeder trokken wij daar overheen. Daar lagen wij bij de buurman in de tuin, tegen de schutting aan. Als het sein weer veilig was, riepen ze ons weer binnen. Een keer waren er razzia's voor ons huis. Mensen werden geslagen en meegenomen. Toen ik in de gang liep zag ik een man tegen het glas van onze voordeur staan. Ik deed het raampje een eindje open en zag de gele ster. Snel opende ik de deur en zei: "Kom snel binnen, hier ben je veilig". Niet te geloven, wie ik toen zag..... Het was mijn eigen neef. Ik kon niet begrijpen hoe dat mogelijk was. Hij wist ook niet wat hij zag. Daar er zo vaak invallen waren, moesten wij weer een andere schuilplaats zoeken. Mijn moeder ging naar De Meren bij Utrecht, mijn broer naar Oog en Al, ook bij Utrecht en ik werd naar Didam in Gelderland gebracht. Daar zat ook een tante van mij. De boerderij lag heel eenzaam. De mensen hadden zeven kinderen. Natuurlijk hielp ik overal mee de huishouding doen.

Een boerderij, dat was weer eens wat anders. Ik rook de heerlijke buitenlucht. Ik mocht daar vrij rondlopen. De mensen waren daar Katholiek en op zondag moest ik mee naar de kerk, want iedereen moest denken dat ik een nichtje was van de familie. Ik voelde mij heel fijn op de boerderij en de buitenlucht deed me goed. Maar ook daar moest ik weer weg, want een boer in de omtrek bleek bij de NSB te zijn. En het was te gevaarlijk, vooral voor mijn Tante, die dichtbij had gewoond, en de boer zou haar misschien herkennen, als hij een kijkje op onze boerderij zou nemen.

Ik ging naar mijn moeder in De Meren. Wat was ik gelukkig, weer bij haar te zijn. Maar onze schuilplaats was waardeloos. De vrouw nam onderduikers in huis voor geld. Haar zoons waren bij de Jeugdstorm. We zaten daar met vijf joodse mensen, maar dat begrepen de zoons gelukkig niet. Op zaterdagmiddag wilden de jongens mij mee hebben naar de Jeugdstorm. Maar hun moeder zei dan snel: "Ze moet mij in de huishouding helpen". Levensgevaarlijk was het dar en er was geen schuilplaats.

Op een dag ging mijn moeder geld halen bij een vriend in Amsterdam. hij was advocaat en had geld van ons in huis. In de Rijnstraat in een telefoonsel belde zij hem op. Toen ze uit de cel stapte, hebben ze haar gepakt. Via de Hollandse Schouwburg is ze naar Westerbork gegaan en toen op transport naar Auschwitz-Birkenau en Ravensbrück. Ze was daar experiment van dokter Clauberg. Het vrouwenkamp Ravensbrück. De vreselijkste dingen gebeurden daar. Mijn wereld stortte in en het liefst ging ik naar mijn broer. Op een dag toen er razzia's waren ben ik gevluht en naar mijnbroer gelopen, die bij Utrecht zat. Mijn tante en nicht gingen mee. Maar bij een sein van mij dat het te gevaarlijk was, toen ze achter mij liepen, keerden beiden terug. Het lukte mij langs de Duitsers te lopen met opgeheven gezicht en een lach. Niemand heeft me aangehouden en zo belde ik na uren lopen bij mijn broer aan.

Bij de mensen waar mijn broer in huis was, ben ik heel ziek geworden. Het was heel moeilijk te verwerken dat mijn moeder was gepakt. Ik was één hoop ellende en er moest een dokter komen. Mijn broer zorgde heel goed voor mij. Langzaam knapte ik weer op. Heel vaak waren daar ok huiszoekingen en moesten wij ons verschuilen onder de grond, waar kloostergangen waren. In Utrecht ben ik nog één keer naar een ander adres gebracht, maar ook daar was het te gevaarlijk. Een aange trouwde neef van mijn vader (niet joods) haalde me op en bracht me naar Haren. Geweldige mensen en ik voelde me dicht bij huis. De man zat in het verzet en na enkele maanden was het voor mij te gevaarlijk en haalde mijn oom (want zo noemde ik hem) daar weg. Ik nam één koffer mee, twee zouden nakomen. Ik heb ze nooit terug gezien. Natuurlijk is een mensenleven veel belangrijker dan die twee koffers, maar ze betekenden zoveel voor mij.

Ik was toen nog samen met mijn ene koffer. Mijn enige metgezel. Mijn oom bracht mij naar mijn tante, in het donker. Mijn tante met haar vooruitziende blik, want toen ik binnenkwam zei ze: "Wat fijn dat je er bent, maar je moet onmiddellijk weg. Ik voel dat er iets gebeuren gaat. We brengen je naar de overburen, voor een nacht, en zoeken morgen naar een ander adres voor je". Ik was zo gelukkig haar te zien en ik had zo graag willen blijven, maar dat was natuurlijk onmogelijk. Die nacht is mijn oom opgehaald en naar het Scholtenshuis in Groningen gebracht. Mijn tante had dus gelijk. Twee dagen later kreeg ik een ander adres. Ik moest de straat uitlopen en bij het hoekhuis aanbellen. De mensen wisten dat ik kwam. Ook daar voelde ik me direct thuis. Ik wad de dochter in huis, want de vrouw kon geen kinderen krijgen. Het voelde heel goed en ik kwam helemaal tot rust. Na de oorlog, toen ik ze ging bezoeken, straalden beide mensen toen ze mij bij de deur tegemoet kwamen. Ze namen mij mee naar een kinderbedje, waar een kindje in lag. De vrouw zei met de arm om mij heen: "Omdat we jou in huis namen hebben wij een baby gekregen. Dit is een Godsgeschenk!".

Op dit adres kon ik maar kort blijven, want ook daar was het niet veilig, en moesten de verzetsmensen mij weer een ander onderdak bezorgen. Op een dag haalden

twee mannen mij op. In de auto kreeg ik een doek voor mijn ogen. Waarvoor dat was, weet ik nu nog niet. Ik ben toen naar Veenhuizen gebracht (2^e Gesticht). Veenhuizen was een strafkolonie. Je zag regelmatig de gevangenen onder leiding van een gestichts-wacht lopen. De minst gevaarlijke mensen werkten in de buitendienst. Zo was er een tonnetjesman, de waterman, die elke dag vers water bracht, en een tuinman. Ik keek mijn ogen uit. Ik werd ondergebracht bij het hoofd van de school, de familie Van de Linde. Geweldige mensen en ik mocht vrij rondlopen. Dat was voor mij heel fijn. Ik kwam weer wat tot leven. Deze mensen hadden twee dochters en van beide meisjes leerde ik weer lachen en ik kon weer zingen. Natuurlijk mocht niemand weten dat ik joods was. Ik wist dat de bloedgroep in Norg zat en hoorde dat daar vreselijke dingen gebeurden. Er waren veel verzetsmensen in Veenhuizen.

Ze deden geweldig werk. Op een dag viel ik bewusteloos en moest een dokter komen. Dokter Van de Beijl. Hij constateerde een zware longontsteking, er werd hem verteld dat ik joods was. Dat hij fout was, wisten we niet. Ik ben heel ziek geweest, maar gelukkig knapte ik weer op, dank aan mevrouw Van de Linde en dokter van de Beijl. De mensen uit het verzet kwamen mij extra voedsel brengen. Op een dag ging ik ze bedanken op één van de boerderijen. Op diezelfde dag kwam het sein dat er gewonde Engelse piloten in het bos lagen. 's Avonds werden de piloten naar de boerderij gebracht, waar dokter Van de Beijl hen kwam verzorgen. Later heeft hij iedereen aangebracht. De verzetsmensen en piloten konden op tijd vluchten, maar het hele gezin is verder opgepakt. Ook op een andere boerderij haalden ze mensen op, waar verzetsmensen waren ondergedoken. Dokter Van de Beijl heeft mij niet aangebracht. Waarom niet, is mij niet duidelijk. Misschien omdat ik een jong meisje was.

Omdat de verzetsmensen uiteen vielen, nam ik de koerierdiensten over, want het verzet moest doorgaan. In Haulerwijk zat een geweldige verzetsman. Jan Tamminga. Hij is voor mij een reuze steun geweest. Vaak haalde hij mij op en mocht ik enkele dagen bij zijn ouders logeren, op de boerderij bij de witte brug. De dag van de bevrijding kwam juist toen ik naar Oosterwolde moest om wapens te halen bij verzetsmensen, en naar het bos in Appelscha moest, waar Franse parachutisten lagen. Ik moest ze andere kleding brengen en de parachutes weghalen. Op de terugweg zag ik in Oosterwolde de tanks binnenrollen. Door een floers van tranen zag ik dat het Canadezen waren. Dappere mannen kwamen ons bevrijden. Ze werden binnen gehaald als helden. Ik dacht: "Nu hoef ik niet meer bang te zijn". Maar tevens voelde ik verdriet. Verdriet omdat 45 familieleden waren weggevoerd naar de vernietigingskampen in Polen zij zouden nooit meer terugkeren, op een enkele na. De bevrijding was er, maar voor ons is er nooit een bevrijding gekomen. Wij dragen altijd het verdriet en de pijn met ons mee van vijf jaar oorlog. Het verlies van ouders, grootouders en familie. Het verdriet dragen we met ons mee, en het leed wat ons meedragen tot de dood, niemand kan ons daarvan bevrijden.

Hoe kunnen landverraders in vrede leven. Ze hebben zoveel leed aangebracht, zoveel onmenselijke dingen gedaan, dit kan en mag niet ongestraft blijven. Het is niet eerlijk. Het is niet eerlijk tegenover de mensen uit het verzet, eerlijk tegenover de mensen die hun leven gaven voor hun vaderland en tegenover alle joodse niet mensen die omkwamen in de kampen en de gaskamers, en een klein gedeelte die de oorlog overleefden.

Een van deze mensen ben ik.

Truus Stern van Zuiden."

Truus Stern-van Zuiden keerde direct na de bevrijding terug bij het huis waarin ze had gewoond, aan de Hoofdstraat te Hoogeveen. Ze wilde daar samen met haar moeder weer gaan wonen, en voor haar moeder zorgen. Die leed onder wat haar geestelijk en lichamelijk was aangedaan. Ze stond voor haar eigen deur:

‘Ik belde aan, een vrouw deed open, en ik noemde mijn naam. Het bleek dat zij mij helemaal niet terug verwacht had. Van onze spullen wist ze niets. Maar terwijl ik met haar stond te praten zag ik achter haar in de gang mijn boekenkastje hangen, met het gele gordijntje dat ik zo mooi gevonden had, er nog voor. De meubels van de ouders stonden bij de burens. Die ontkenen dat het hun meubels waren, ze waren zogenaamd van de grootouders van dat gezin.’ Truus ging naar het gezin waar ze het kristalglas van het gezin had gebracht. Dat was nooit gebracht, ze ontkenen het. Zo heeft ze niets terug gekregen van wat er was weggebracht. Truus: *“Tien jaar na de oorlog is mijn moeder alsnog overleden aan de gevolgen van de medische experimenten uit de oorlog.”*

Bij de presentatie van het boek van en over Truus Stern-van Zuiden, merkte Dirk Mulder van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork op over historici en de Tweede Wereldoorlog: *“Je merkt dat je in een tweestrijd komt, moet je iets wel of niet vertellen, omdat het mensen kan beschadigen. Maar het moet verteld worden”*. Waarvan akte.